

sedilmekte, ikinci bölümde ise mal kavramı incelenmektedir. Tâcirleri istifci (hazzân), gezgin (rekkağ) ve ihracatçı (mücehhiz) şeklinde tasnif eden Dimaşkî, mali ucuzken alıp depolayan ve fiyatlar yükselince piyasaya süren ilk türden tâcire, siyasî iktidarın muhtemel müdahaleleri veya başka sebeplerle oluşan fiyat dalgalanmaları konusunda öğütlerde bulunmaktadır. Ona göre gezgin tâcir özellikle nakliyedeki güçlüklerle ve beklenmedik aksaklıklara karşı tedbirli olmalı, ayrıca malını götürdüğü ülkenin piyasası ve gümrük tarifeleri konusunda önceden bilgi edinmelidir. İhracat gerçekleştirildiği beldedeki güvenilir temsilcilerle yürütülür ve temsilciler ücretle değil kâr ortaklığı usulüyle tâcirin ve kendilerinin çıkarlarını gözetirler (krş. İA, XII/1, s. 262). Dimaşkî ayrıca satılan mala ait ödemelerin belirli bir tarihte, taksitle veya krediyle yapılmasına göre ticaret şekillerini tasnif eder. Ona göre ticarî hayatı gerekli kılan unsur insanın çok sayıda ve değişik ihtiyaçlarıdır. Bir yerde mevcut ve yeterli olan bir ürün eğer başka bir yerde yoksa veya yetersiz ise o ürünün belli bir bedel karşılığında el veya yer değiştirmesi zorunludur ve bu da ticareti doğurur.

İkinci bölümde malın tanımı, korunması, depolanması, paketlenmesi ve piyasaya sürülmesi konularını tam bir işletmecî ve pazarlamacı tavrıyla inceleyen Dimaşkî, bunların yanı sıra ortalama fiyatın tesbiti gibi iktisadî analizlere de girmektedir. Ayrıca değerli taş, güzel koku (itriyat), baharat, boya, kâğıt, kumaş, maden ve gıda maddeleri gibi çeşitli ticaret mallarını tek tek ele alıp incelerken yalnız iyi ve kötü malın değil hakiki ve sahte paranın da ayırt edilebilmesi için çeşitli bilgiler vermektedir. Bu arada ticarî ahlâka dair tavsiyelerde de bulunan müellif, ele geçen kalp paranın yol açtığı zararı gidermek için kesinlikle tekrar piyasaya sürülmemesi gerektiğini vurgulamaktadır.

Dimaşkî'nin *el-İşâre*'de yer verdiği "tedbîrül-menizil"e (ev ekonomisi) ait bölümlerde Yeni Pisagorcu düşünür Bryson'un *Oikonomikos*'unun Arapça tercümesinden faydalandığı anlaşılmaktadır (Plessner, s. 29), kitabın Aristo'nun *Politika*'sının bazı bölümlerine gösterdiği çarpıcı benzerlikler sebebiyle de bu eserin Arapça'ya çevrilmediği bilindiği için dolayıli bir kaynağın etkisinde kaldığı sanılmaktadır (Cahen, s. 168). Gazzâlî ve İbn Haldûn'un iktisat felsefesi ve ticaret ahlâkına dair düşüncelerini etkiledi-

ği görülen *el-İşâre*'nin, yazıldığı çağda ve daha sonra yaşamış mütefekkilere ne kadar tesir ettiğini belirlemek için ise yeni araştırmalara ihtiyaç vardır.

Önce Kahire'de (1318), sonra el-Bişrî eş-Şürebâcî'nin tahkikiyle İskenderiye'de (1397/1977) basılan eserin çeşitli bölümleri Eilhard Wiedemann tarafından Almanca'ya tercüme edilmiştir (bk. Sartori, II, 463). 1917'de Hellmut Ritter eseri tanıtan bir makale ile birlikte kitabı Almanca'ya çevirmiş (Isl., s. 45-91), daha sonra bu makaleden hareket eden ve tenkitçi bakışla ayrıntılara inen Claude Cahen eser üzerine önemli bir araştırma yayımlamıştır (bk. bibl.). Seyyid Âşûr da *Dirâse fi'l-fikri'l-iktisâdiyyi'l-'Arabî* (Kahire 1973) adlı eserinde *el-İşâre*'den iktibaslarla bulunarak Dimaşkî'nin görüşlerini tahlil etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Ca'fer b. Ali ed-Dimaşkî, *el-İşâre ilâ me'hâsiri't-ticâre*, Kahire 1318; a.e. (nşr. el-Bişrî eş-Şürebâcî), İskenderiye 1397/1977, nâşirin mukaddimesi, s. 5-15; Safedî, *el-Vâfi*, XI, 117; M. Plessner, *Der Oikonomikos des Neupythagoreers, Bryson und sein einfluss auf die islamische Wissenschaft*, Heidelberg 1928, s. 29, 138; Sartori, *Introduction*, II, 462-463; H. Ritter, "Ein arabisches Handbuch der Handelswissenschaft", *Isl.*, VII (1917), s. 1-91; C. Cahen, "A propos et autour d'un arabisches Handbuch der Handelswissenschaft", *Oriens*, XV (1962), s. 160-171; W. Heffening, "Ticâret", *İA*, XII/1, s. 262.

CENGİZ AYDIN

CÂFER BEY

(ö. 926/1520)

Osmanlı kaptan-ı deryâsı.

Hayatının ilk devreleri hakkında bilgi yoktur. Kaynaklarda adına ilk defa, Kapı ağası iken Gelibolu sancak beyliğiyle kaptan-ı deryâliğe getirilmesi münasebetiyle rastlanır. Muhtemelen devşirme olup Enderun'da yetişti; önce kapı ağası, sonra da kaptan-ı deryâ oldu (922/1516). Yavuz Sultan Selim'in Mısır seferi sırasında deniz yollarının güvenliğini sağlamak için gerekli olan donanmanın hazırlanmasına çalıştı. Bu maksatla başlatılan tersaneyi genişletme faaliyetlerinde büyük hizmetleri oldu. 300 gemi inşa tezgâhı bulunması planlanan ve Galata'dan Kâğıthane deresine kadar olan yerde kurulan İstanbul tersanesi 1515'te onun gayretleriyle tamamlandı. Yavuz Sultan Selim'e takdim ettiği arızasında açıkladığı gibi Galata ve Gelibolu tersanelerinde 106 gemi hazırlayarak Mısır'a gönderdiği sırada Mısır'ın fethi

haberi geldi. Bunun üzerine Câfer Bey büyük bir donanmayla Mısır'a hareket etti. Memlûk donanmasını teslim alarak Doğu Akdeniz'de Osmanlı hâkimiyetini sağladı. Yavuz'un İstanbul'a göndermek istediği kimselerle pek çok eşyayı ve yaralıları merkeze o getirdi (1517).

Mısır'ın fethinden sonra İstanbul'a dönen Yavuz Sultan Selim deniz işlerine önem vererek Câfer Bey'den büyük bir donanma hazırlamasını istedi. Padişah aslında Rodos'un fethini tasarlıyordu. Büyük bir gizlilik içinde süren hazırlıklar sırasında bir kadirganın izinsiz olarak denize indirildiğini gören Yavuz buna çok kızarak Câfer Bey'in idamını emretti. Ancak Sadrazam Pîrî Mehmed Paşa'nın araya girmesiyle kaptan-ı deryâ ölümden kurtuldu.

Câfer Bey meslek olarak denizcilikten yetişmediği halde disiplini ve gayreti sayesinde donanmaya düzen verdi. Ancak özellikle Yavuz devrindeki sert ve şiddetli hareketlerinden dolayı halk arasında Kanlı Câfer olarak ün yaptı. Kanûnî Sultan Süleyman'ın saltanatının ilk yılında hakkındaki şikâyetler daha da arttı. Celâlzâde Mustafa Çelebi'nin kaydına göre kan dökücü ve zalim bir kişi olan Câfer Bey, bir kethüdâsının merkeze gelip kendisinden şikâyet etmesi üzerine önce görevinden uzaklaştırıldı; daha sonra yapılan teftiş sonucu suçları sabit görülerek idam edildi.

BİBLİYOGRAFYA :

Luftî Paşa, *Âsafnâme*, İstanbul 1326, s. 21; Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, vr. 28^a; Hoca Sâdeddin, *Tacüt-tevârîh*, VI, 389; Kâtib Çelebi, *Tuhfetü'l-kibâr*, s. 23, 139; Râmîzpaşazâde Mehmed İzzet, *Harîta-i Kapûdânân-ı Deryâ*, İstanbul 1258, s. 25; Şahabettin Tekindağ, "Haliç Tersanesinde İnşa Edilen İlk Osmanlı Donanması ve Câfer Kapudan'ın Arızası", *BTTD*, II/7 (1968), s. 77-80; J.-L. Bacqué-Grammont, "Soutien Logistique et Présence Navale Ottomane en Méditerranée en 1517", *Revue de l'Occident Musulman et de la Méditerranée*, Aix-en-Provence 1985, s. 7-34; V. J. Parry, "Dja far Beg", *El² (Ing.)*, II, 373-374.

İDRİS BOSTAN

CÂFER ÇELEBİ, Molla

(ö. 978/1570)

Şeyhülislâm

Sun'ullah Efendi'nin babası ve Kanûnî Sultan Süleyman devrinin tanınmış âlimi.

İskilip'te dünyaya geldi. Babası, Şeyhülislâm Ebüssuûd Efendi'nin amcası Nebî Efendi'dir. İlimiye mensup bir aileden geldiği için kendisine Çelebi denmiş,

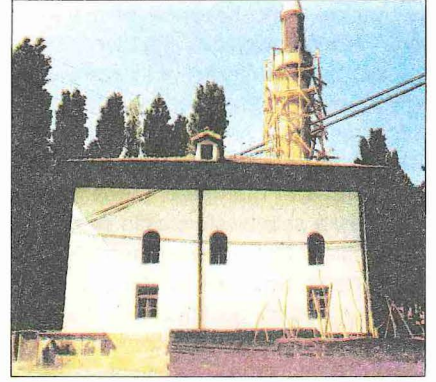
ayrıca birçok yerde görev yapmış olması sebebiyle de "Ca'fer-i Tayyâr" lakabıyla anılmıştır.

Küçük yaşta İstanbul'a giderek tahsile başladı. Şücaüddîn-i Rûmî ve Fenârîzâde Muhyiddin Efendi gibi devrin tanınmış âlimlerinden ders okudu. Önce muîd, daha sonra 1519 yılında mülâzım oldu.

İlk önce 20 akçe maaşla Amasya'da Mehmed Paşa Medresesi'ne müderris tayin edildi. Bu sırada burada sancak beyi olan Şehzade Ahmed'e intisap etti ve şehzadenin yakın dostları arasına girdi. Daha sonra 30 akçe ile Akşehir'de Atabeg Medresesi'ne, 40 akçe ile Merzifon'daki Çelebi Sultan Mehmed Medresesi müderrisliğine getirildi. Şeyhülislâm Ebüssüüd Efendi'nin Rumeli kazaskerliğine tayini üzerine onun yerine Efdalzâde Medresesi'ne nakledildi. 1537'de 45 akçe ile Atık Ali Paşa Medresesi'ne, 1547'de terfi ederek Manisa müftülüğüne tayin edildi. Bir ara Sultan II. Selim'e muallimlik yaptı. Aynı yıl Sahn-ı Semân Medresesi'ne, 1550 yılında Edirne II. Bayezid Medresesi müderrisliğine getirildi. Ocak 1551'de Şam kadılığına

tayin edildi. Altı ay bu görevde kaldıktan sonra Anadolu kazaskerliğine terfi ettirildi. 1556'da günlük 150 akçe ulûfe ile emekli oldu. Ömrünün son zamanlarını Üsküdar'daki evinde ibadetle ve ilmî çalışmalarla geçirdi. Yine bu sırada hacca giden Câfer Çelebi Rebûlevvel 978'de (Ağustos 1570) seksen yaşlarında vefat etti ve vasiyeti üzerine şeyhi Muslihiddîn-i Sirozî'nin Eyüp'te Cezerî Kasım Paşa Camii hazîresinde bulunan kabri yanına defnedildi.

Devrinin tanınmış âlimlerinden olan Câfer Çelebi memuriyeti sırasında hediye dahi kabul etmeyecek kadar dürüst davranmıştır. Birçok vakıf kurmuş, bunlara çeşitli gelirler tahsis etmiştir. 12 Muharrem 977 (27 Haziran 1569) tarihli bir vakfiye de bu durumu göstermektedir (VGMA, İstanbul-Hâmis, nr. 574, s. 59-61). Şam kadılığına tayin edilince kendisini bu göreve lâyık görmemiş, ısrar üzerine görev yerine gitmişti. Üsküdar'daki bahçesini satarak bir cami yaptırmıştır. İskilip'te Yenicami diye bilinen ahşap tek kubbeli cami onun vakfidır. Ayrıca bu cami yanında bir medresesi bulunmaktaydı. İskilip ilçesinin Şeyhler,

Câfer Çelebi Camii - İskilip / Çorum

Çukurköy, Yaka (Tepe), Çobanlı ve Gündoğmuş köylerinde çeşitli arazilerle değirmenlerinin ve bahçelerinin gelirlerini de vakıflarına tahsis etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

TK, *Defter-i Evkâf-ı Rum*, nr. 583, vr. 116^{a-b}, 117^{a-b}, 119^b, 120^a; TK, *Çorum-Mufasssal Defter*, nr. 38, vr. 154^b, 158^b, 160^b, 165^b, 166^a; VGMA, *Defter*, nr. 484, sıra 928; VGMA, *Kastamonu-Esas*, nr. 10/1 (203), sıra 547; VGMA, *İstanbul-Hâmis*, nr. 574, s. 59-61; BA, *Cevdet-Evkaf*, nr. 9892; *Çorum Şer'iyye Sicilleri*, Çorum İl Halk Ktp., nr. 1755, vr. 3^{b-4}; Âlî, *Künhü'l-ahbâr*, İÜ Ktp., nr. 5959, vr. 471^{a-b}; Mek-tûbizâde Abdülâziz Efendi, *Terâcîm-i Ahvâl*, İÜ Ktp., nr. 2456, vr. 95^b; *Tevârîh-i Âl-i Osmân*, İÜ Ktp., nr. 2361, vr. 60^b; Atâî, *Zeyl-i Şekaik*, s. 12, 13, 17, 103, 115, 121, 122, 136-137, 249, 321, 390; Peçuylu İbrâhim, *Târih*, I, 457; *Devhatü'l-meşâyih*, s. 29; *Sicill-i Osmânî*, II, 70.

KÂMİL ŞAHİN

CÂFER ÇELEBİ, Tâcîzâde

(bk. TÂCİZÂDE CÂFER ÇELEBİ).

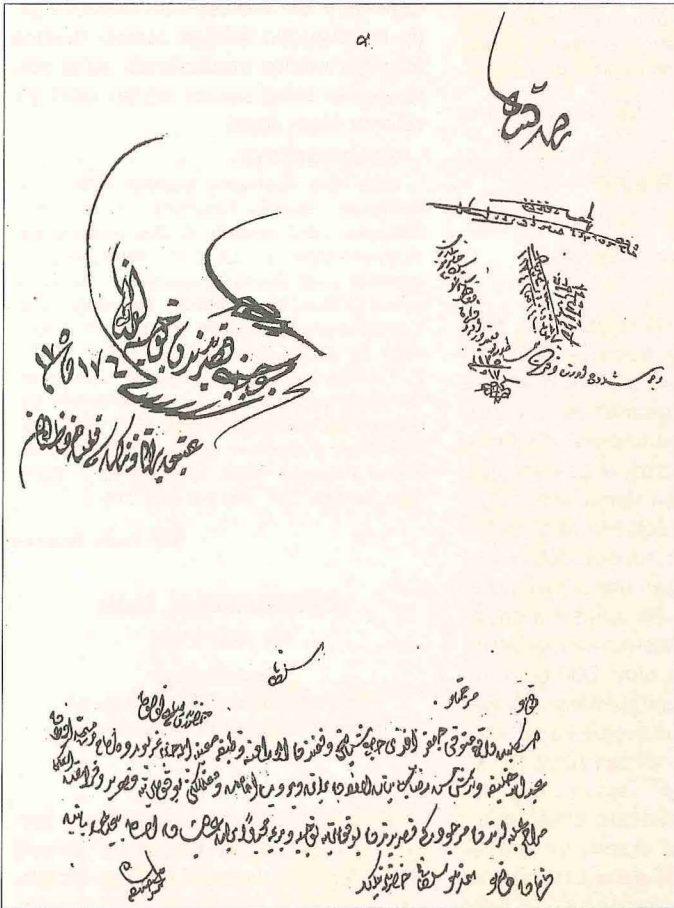
CA'FER b. EBÜ TÂLİB

(جعفر بن ابی طالب)

Ebü Abdillâh Ca'fer b. Ebî Tâlib
b. Abdilmuttalib el-Hâşimî
(ö. 8/629)

Hz. Peygamber'in amcasının oğlu,
Mûte Savaşı kumandanlarından,
sahâbî.

Yaklaşık 590 yılında Mekke'de doğdu. Hz. Ali'nin öz kardeşi olup ondan on yaş büyüktü. Ebü Tâlib'in çocuklarının fazla oluşu sebebiyle geçim sıkıntısı çektiği sırada yükünü hafifletmek üzere Hz. Peygamber Ali'yi, amcası Abbas da Ca'fer'i yanına almıştı. Bu sebeple Ca'fer'in

Molla
Câfer
Çelebi'nin
vakfi olan
İskilip'teki
Yenicami ile
ilgili bir belge
(BA, *Cevdet-Evkaf*,
nr. 9892)